

УДК 327(061.1:292.464)

О.А. Чумаченко

*кандидат історичних наук,
заступник директора Науково-дослідного інституту
глобалізації та європейської інтеграції,
доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Київського міжнародного університету*

ПОЛІТИКА РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЗАХІДНИХ БАЛКАНАХ: ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті досліджується проблема розширення Європейського Союзу в Західних Балканах, яке є пріоритетним напрямом у цій зовнішньополітичній стратегії ЄС після останньої хвилі розширення 2004–2007 рр. Розглядаються основні виклики, з якими зіштовхується ЄС у даному регіоні, з'ясовується сучасний стан розширення ЄС на Балканах і ризики ЄС, що виникають за умови уповільненого залучення західнобалканських країн до євроінтеграційного процесу. Пропонуються шляхи подолання цих ризиків.

Ключові слова: розширення ЄС, Західні Балкани, анкетування, екранування, реформування, лібералізація візового режиму, країна-кандидат.

На саміті Європейської Ради в Салоніках (Греція) у червні 2003 року всі держави-члени ЄС заявили про «недвозначну підтримку європейської перспективи країн Західних Балкан» і те, що «майбутнє Балкан – у Європейському Союзі» [1]. Декларація у Салоніках дала конкретний вигляд членства Албанії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Македонії та Югославії (яка тоді складалася з Сербії разом з Косовим і Чорногорії).

Актуальність даної статті полягає у тому, що стратегія розширення ЄС на сучасному етапі європейської інтеграції є однією з пріоритетних напрямів зовнішньої політики

Європейського Союзу, оскільки за її допомогою ЄС виконує важливі завдання забезпечення безпеки регіону, його економічного і політичного розвитку. Вивчення досвіду підготовки до вступу балканських держав до ЄС є також необхідним для України, яка визначила одним з головних завдань своєї зовнішньої політики вступ до ЄС.

Джерельною базою даної статті є, насамперед, документи Європейського Союзу – комунікації Європейської Комісії, декларації ЄС щодо Західних Балкан, стратегія розширення ЄС на 2009–2010 роки та ін. [1, 2].

Серед *літератури*, присвяченої питанню розширення ЄС на Балканах, слід назвати праці таких українських дослідників, як В. Безуглий, С. Гуцал, М. Гелетій та ін., у яких автори аналізують політику розширення Європейського Союзу в балканському регіоні, двостороннє співробітництво ЄС з країнами-кандидатами на вступ тощо [3, 4, 5].

Метою статті є з'ясування основних викликів і ризиків, що стоять перед Європейським Союзом у зв'язку з його політикою розширення в Західних Балканах, і шляхів їхнього подолання.

У червні 2010 року відбувся неформальний міністерський саміт у Сараєво (Боснія і Герцеговина). Цю конференцію було проведено після провальної спроби зібрати за столом переговорів лідерів західнобалканських держав у березні 2010 року в Словенії. Тоді через участь представників керівництва самопроголошеного Косова на чолі з прем'єр-міністром Хашимом Тачі відмовився приїхати до Словенії президент Сербії Борис Тадич, а голова Ради міністрів Боснії і Герцеговини Нікола Шпірич демонстративно залишив залу засідань під час виступу косовського прем'єра, пояснюючи це тим, що Боснія і Герцеговина не визнає цю незаконно створену державу [6].

Але сараєвський саміт розвіяв найгірші побоювання держав, які проголосили членство в ЄС своїм найважливішим зовнішньополітичним завданням, бо головним підсумком саміту

в Сараєво стало недвозначне підтвердження Європейським Союзом своєї прихильності європейській перспективі країн Західних Балкан, уважаючи цей процес ключовим для підтримки миру і стабільності в регіоні. Це підтверджено і новою стратегією розширення ЄС, прийнятою наприкінці 2009 року [2].

Європейський Союз уже інвестував мільярди євро у фінансову підтримку для допомоги на розбудову держав і реконструкцію інфраструктури, розгорнув кілька військових і цивільних місій для підтримки миру в цьому регіоні.

Це заохочує балканські країни робити важливі кроки вперед. Дипломатія ЄС є визначальною в переконанні Македонії втілювати в життя положення Охридської мирної угоди, яка зупинила збройне протистояння 2001 року [7]. ЄС відіграє важливу роль у гарантуванні ефективної ліквідації державного об'єднання Сербії і Чорногорії 2006 року. Підписання угоди про асоціацію з ЄС допомогло проєвропейським демократам під час виборів у Сербії 2008 року перемогти національних радикалів, які не підтримали проголошення незалежності Косова. Громадяни трьох балканських країн (Македонії, Чорногорії і Сербії) досягли безвізового пересування по ЄС у 2009 році, поки дві інші (Албанія і Боснія) очікують такого в найближчому майбутньому. Європейська Комісія заявила, що Македонія готова розпочати переговори про вступ – хоча Греція ветувала проголошення стартової дати через назву Македонії. Албанія, Чорногорія і Сербія також подали заяви про членство [9].

Але хоча ЄС одноголосно випрацював принцип європейського майбутнього для балканських країн, це потребує довго вичікувальної політики щодо початку переговорів про членство. Але час збігає. Уже минуло більше десяти років від конфлікту в Косові (1999) і в Македонії (2001). Надія членства в ЄС мотивує реформи та узгодження в регіоні, поки ЄС і НАТО працюють у злагоді у справі підтримки миру в регіоні. Як і

півстоліття тому країни-засновники ЄС мають спільні підозри і побоювання щодо майбутнього розширення, але все ж ЄС повинен вирішити, чи починати виконувати обіцянки, які він уже зробив. Країни формально подали заяви про членство, а лідери ЄС все ще коливаються щодо їхнього запрошення.

Вичікувальна політика – це вочевидь результат вагання ЄС між двома ризиками. *Перший ризик* – прийняття слабких держав з нерозв'язаними конфліктами може нашкодити ЄС. Багато політиків у Брюсселі та європейських столицях бачать перспективу розширення ЄС в Західних Балканах з тривогою. Окремо від Хорватії, яка, схоже, вступить до ЄС не пізніше 2013 року, західнобалканські країни – серед найбідніших країн, що коли-небудь вступали до ЄС. Усі мають неконкурентоспроможні економіки, обтяжені високим рівнем безробіття. Хоча вони зробили прогрес у державному управлінні, деякі з них залишаються слабкими державами. Більшість мають також нещодавній гіркий досвід серйозних конфліктів і політичного розколу. Деякі й досі мають суперечки зі своїми сусідами, наприклад, Македонія з Грецією, або мають нерозв'язані конституційні й статусні конфлікти, як у Боснії і Герцеговині, Косово й Сербії. Нині, коли ЄС і досі працює над заснуванням нових інститутів відповідно до положень Лісабонської угоди, деякі держави-члени хочуть уникнути майбутніх ризиків. Багато політичних чиновників сперечаються й обмірковують, або відтягнути час.

Другий ризик – відтягування прийому на невизначене майбутнє підірве нещодавній прогрес миру і стабільності в регіоні. Обіцянка європейської інтеграції – це політичний клей, який тримає досі балканські країни разом. Але цей клей тримає, якщо обіцянка матеріальна і конкретна – щось, що може дати вигоди цій післявоєнній генерації політиків та їхнім виборчим округам. Зараз, багатьом у Західних Балканах здається, що їх змушують чекати невизначено. Уже є тривожні сигнали, що ЄС втрачає вплив у регіоні. Це виявляється в неспроможності

об'єднати боснійські партії щодо спільного бачення навіть обмежених конституційних реформ. Політичний розкол щодо Косова також послаблює роль ЄС. Це також паралізує політику розширення щодо Македонії як результат нез'ясованого питання щодо її назви. Коли навіть члени ЄС зіштовхуються із соціальним хвилюванням, як може ЄС забрати надію в регіону з недавньою історією падіння держав і насильницьких конфліктів? Нестабільність на Балканах – велика проблема Європи, неважливо, де проходять її кордони [10].

Будь-яка реалістична політика ЄС повинна відповідати цим двом ризикам – ризику передчасного вступу та ризику надмірної затримки. Часто дебати щодо цих двох ризиків обмежуються вибором між підходами регіональної європейської інтеграції – «рухатися швидше» і «рухатися повільніше». Насправді з 2007 року процес прийому став вимогливішим, ніж будь-коли. Нині вимоги стали жорсткішими для відкриття та закриття будь-якої глави (етапу) переговорів щодо вступу. Європейська Комісія зараз вимагає конкретної імплементації, більше, ніж простих обіцяно того, що країна буде відповідати завершальним тестам. Від подачі заяви про членство до вступу, члени ЄС мають щонайменше 75 позицій, які вони можуть ветоувати у випадку невідповідності країни вимогам (тобто повинні голосувати одностайно). Держави-члени повинні одностайно узгодити такі пункти, як прийом заяви про членство, надання статусу кандидата, відкриття і закриття 35 і більше глав, початок переговорів, формальне завершення переговорів, договір про вступ і дата вступу).

Отже, жодна країна не зможе пройти цей шлях у прискореному режимі. Навіть Хорватія просувається до вступу, як очікується, до 2013 року, і це вже охоплює 10 років від дати подачі заяви про членство і 8 років від старту переговорів про вступ. Інші держави Західних Балкан, які слідують за Хорватією у їхній спроможності виконати порядок денний у реформах, що від них вимагаються, не можуть сподіватися на початок

переговорів про вступ до 2012 року. Тобто, дата їхнього вступу до ЄС – не раніше 2020 року (Македонія може теоретично розпочати переговори раніше за умови врегулювання двосторонньої суперечки з Грецією). З такою довгою подорожжю ЄС повинен подумати про те, як максимізувати свій вплив на регіон і замкнути балканські держави міцно й остаточно на шляху реформ з метою їхнього стабільного просування вперед до європейського майбутнього, а не назад до нестабільності.

У процесі вступу є кілька важливих етапів. Після того, як країна подає заяву щодо членства, Європейська Комісія надсилає анкету, яка містить сотні детальних питань про інститути країни, політику й інфраструктуру. На основі питань анкети Комісія готує свою думку (*avis*) щодо заяви про членство, яка визначає, коли країни може бути готова розпочати переговори про вступ. Після отримання країною статусу кандидата, Рада міністрів ЄС повинна ухвалити формальне рішення про початок переговорів. Комісія тоді починає процес, який називається «екранування» («*screening*») – вправа порівняння законодавства і політик країни з відповідним законодавством і політиками ЄС з метою випрацювання довготермінових планів приведення країн-аплікантів до стандартів ЄС [10].

Нині, кожна із семи балканських країн перебуває на різних етапах цього процесу. (див. таблицю 1). Хорватія має статус кандидата, розпочала переговори про вступ у жовтні 2005 року й очікує на приєднання до ЄС 2013 року. Македонія також має статус кандидата, але чекає на переговори про вступ. Албанія, Чорногорія та Сербія подали заяви про членство, але ще не отримали статусу кандидата. Чорногорія надіслала відповіді на питання своєї анкети 2009 року, а Албанія зробила це 2010 року. Обидві чекають на думку Комісії. Сербія досі чекає на прийняття Радою своєї заяви про членство. Тим часом Боснія і Герцеговина та Косово не подавали заяви про членство. Перше,

що стоїть на часі перед ЄС, – це надіслати анкети до кожної з трьох країн, які їх ще не отримали: Боснія і Герцеговина, Косово й Сербія.

Таблиця 1

	Хорватія	Македонія	Чорногорія	Албанія	Сербія	Боснія і Герцеговина
Подача заяви про членство	лютий 2003	березень 2004	грудень 2008	квітень 2009	грудень 2009	-
Запит Ради про думку (avis)	квітень 2003	травень 2004	квітень 2009	листопад 2009	-	-
Отримання країною анкети	липень 2003	жовтень 2004	липень 2009	грудень 2009	-	-
Повернення країною анкети	жовтень 2003	лютий 2005	грудень 2009	квітень 2010	-	-
Публікація Комісією avis	квітень 2004	Листопад 2005	-	-	-	-
Надання Радою статусу кандидата	червень 2004	грудень 2005	-	-	-	-
Рекомендація Комісії про початок переговорів про вступ	грудень 2004	жовтень 2009	-	-	-	-
Початок переговорів про вступ	жовтень 2005	-	-	-	-	-
Завершення переговорів про вступ	можливо 2011	-	-	-	-	-
Вступ до ЄС	можливо 2013	-	-	-	-	-

Рада досі не прийняла заяву Сербії про членство і направила її до Комісії, тому що деякі члени ЄС наполягли на очікуванні подальших звітів щодо співробітництва Сербії з Міжнародним кримінальним трибуналом у справах колишньої Югославії (МКТЮ). Комісія, незважаючи на це, дає анкету найближчим часом. Процес анкетування, який потребує шість місяців для виконання, змушує країну з'ясувати, де вона насправді перебуває на шляху до ЄС.

Боснія і Герцеговина, яка ще не подала заяву про членство, – це складніший випадок. Вона залишається охопленою послідовною політичною й конституційною кризою. Утім, БіГ може отримати вигоду від отримання анкети й початку екранування процесу раніше. Це дасть їй політикам стимул до встановлення функціональної адміністрації. Зрештою, політики – боснійські серби, боснійські хорвати та босняки – постраждають політично, якщо Боснія і Герцеговина буде пасти задніх у регіоні, насамперед порівняно із Сербією. Лібералізація візового режиму показала, що важіль ЄС ефективніший, коли ЄС ставиться до Боснії, як до її сусідів, ніж поводитьься з нею по-особливому [9].

Заходи анкетування й екранування забезпечать БіГ багатьма інструментами, необхідними для державного будівництва. Країні потрібно створити адміністративні системи, які працюватимуть ефективно по всій території, насамперед, за допомогою централізації функцій на державному рівні. БіГ потребує послідовної статистичної системи для всієї країни. Цей процес найбільш вірогідно перетворить громіздкі конституційні структури на працюючу федеративну систему, ніж будь-які спроби переробити конституцію в ізоляції, окремо від процесу вступу до ЄС. Як тільки Офіс Високого представника буде закрито, Боснія і Герцеговина зможе формально подати заяву про членство 2011 року з уже готовими відповідями на питання анкети. Це дозволить Комісії працювати з БіГ паралельно із Сербією, готуючи *avis* щодо БіГ 2011 року [10].

Косово – найскладніша справа взагалі. Вона не може розпочати процес вступу до ЄС, тому що п'ять членів ЄС не визнали її незалежність. За умов відсутності процесу вступу ЄС, який утримує 1 800 осіб. персоналу місії в Косові, ризикує приділити більшу увагу реформам з верховенства права порівняно з іншими аспектами управління. А брак вірогідного процесу вступу для Косово підриває вплив ЄС у країні південно-східної Європи, що особливо необхідно.

Які б не були розбіжності щодо визнання Косова, жодна країна ЄС не хоче, щоб прогрес Сербії загальмувався. ЄС наполягає на таких практичних заходах, як вимога до Сербії, щоб та визнала незалежність Косова, встановила митні тарифи для підтримання регіональної торгівлі, припинила підривати регіональне співробітництво, блокуючи участь Косова в регіональних ініціативах в енергетичній і транспортній сферах, які є стовпом політики ЄС з 2000 року, коли розпочався стабілізаційний процес на Балканах.

ЄС потрібна стратегія для Косова. Який би не був погляд на статус Косова, залишення Косова без уваги призведе до генерування небезпечної політичної напруги, що зашкодить інтересам косовських сербів та албанцям. Тому ЄС повинен розпочати діалог зі Стабілізації й Асоціації процесу для Косова – для повної, статусно-нейтральної передвступної політики. У конкретних термінах це означає, що косовська влада повинна отримати анкету одночасно із Сербією. Це допоможе побудувати адміністративну спроможність Косова, дасть чітку дорожню карту для місцевих реформаторів, посилить діяльність міжнародних організацій і донорів [11].

Так само, як негайне надсилання анкет БіГ, Косову і Сербії, ЄС має також протягом наступного 2011 року розпочати екранування шести країн, які ще не розпочали цей процес. Екранування змушує країни-апліканти поглянути в довгу перспективу, наскільки дійсно близько вони до виконання вимог вступу. Це також дасть як країнам, так і Європейській Комісії детальну мапу того, що має бути зроблено в кожній сфері – від продовольчої безпеки до розвитку села. Це допоможе винайти стратегії того, як використати фінансову та технічну підтримку ЄС як найкраще.

У випадку з Хорватією і Туреччиною – країн, які розпочали переговори щодо вступу нещодавно – екранування почалося тільки після початку переговорів про вступ. Утім, в інтересах ЄС почати процес на Балканах якомога раніше [2]. Це

надасть Єврокомісії цінну інформацію для підготовки *avis* щодо країн, які ще її не мають. Якщо Сербія відповість на питання анкети до кінця 2010 року, Комісія зможе підготувати свою *avis* у 2011 році паралельно з процесом екранування. Комісія також запросить Косово взяти участь в об'єднаному процесі екранування, щоб тримати його на паралельному треку. Це – найкращий механізм, який може застосувати ЄС.

Для того, щоб просувати такий вид регіонального змагання, як лібералізація візового режиму, усі шість країн розпочнуть процес екранування разом, як це зробили країни Центрально-Східної Європи 1998 року. Колективна вправа екранування для балканських країн триватиме близько шести місяців. Європейська Комісія представить право ЄС, відоме як *acquis communautaire*, усім країнам і проводитиме ретельний індивідуальний підхід до інститутів, політик та інфраструктури кожної країни. Це дасть Комісії детальні ідеї щодо того, наскільки близько кожна країна до вимог вступу. Тому це дасть можливість оцінити, чи ця група країн може розпочати переговори разом у 2012 році. Перспектива ввійти до складу групи лідерів стане додатковим стимулом для балканських лідерів бути швидко залученими до процесу вступу до ЄС. Це заохотить їх розпочати екранування надзвичайно серйозно, а відтак посилить вагу ЄС у момент зростання невпевненості в регіоні.

Нещодавня лібералізація візового режиму в регіоні чітко демонструє механіку м'якої влади ЄС. ЄС запропонував привабливу винагороду для виборців і докладно озвучив умови, щоб це отримати. Європейська Комісія уважно контролювала прогрес і вивчала регулярні статусні звіти. Ця прозорість запустила здоровий процес регіонального змагання. Балканські політики важко працювали, щоб уникнути виборчої ціни програшу перед своїми сусідами. Нещодавній прогрес Албанії та Боснії і Герцеговини, після початкового відставання у виконанні умов дорожньої карти щодо безвізового режиму, є

прямим наслідком цього тиску. Це був ретельно структурований процес, створений, щоб виробляти правильні тиски й стимули. Як наслідок, відбулися реальні заміни у внутрішній безпековій політиці країн [1].

Три чіткі уроки випливають з досвіду лібералізації візового режиму. По-перше, з метою мотивування складних реформ, які втягують багато інституцій і значних інвестицій, ЄС доводиться встановити очевидні і детальні умови з чіткими політичними цілями. По-друге, ЄС повинен запропонувати досягнути короткотермінову мету, щоб місцеві політики знали, що вони можуть показати електоральні результати. І по-третє, процес повинен бути якомога прозорішим, щоб громадськість могла порівняти прогрес у різних країнах, і громадянське суспільство могло впливати на уряди. Це перетворює технократичний процес на політичну імперативу, залишаючи невеликий простір для місцевих лідерів, аби виправдати чи звинуватити ЄС за їхній брак прогресу [10].

Скептики вважають, що балканські держави не мають адміністративної спроможності відповідати на виклики вступу до ЄС. Утім, візовий досвід показує, як вони можуть будувати їхні адміністрації, коли ефективно вмотивовані.

Чи спроможні балканські держави відповідати вимогам переговорів щодо вступу найближчі кілька років? Звичайно, немає достатньо навчених і змотивованих службовців та суддів, хто зміг би перенести, імплементувати понад 100 тис. сторінок права ЄС. Утім, переговори надають значного стимулу сформувати необхідну адміністративну спроможність. Під час переговорів випрацьовуються плани дій щодо створення міністерських департаментів, нових агенцій, навчання посадових осіб, створення порядку денного щодо прийняття законодавства та політик.

Коли країна веде переговори з ЄС, Європейська комісія посилає багато експертних місій та засновує спільні робочі групи для керівництва ключовими реформами. Ця інтенсивна

технічна взаємодія з ЄС – залучення планів дій, навчальних програм і зовнішнього моніторингу – дає державній адміністрації зрозумілий сенс управління, так само, як і політичну мотивацію мати конкретний план, створений зовнішніми експертами. З часом це може мати значний трансформаційний ефект, який продемонстрували Центральноевропейські країни, використовуючи процес вступу, щоб відповідати стандартам ЄС. Під час вступу 2004 року Європейська Комісія з'ясувала, що нові члени змогли відповідати праву ЄС краще, ніж більшість старих країн-членів.

Отже, для політики Західних Балкан зараз настали складні часи. Економічна криза в Греції та інших державах-членах ЄС впливає на слабкі економіки регіону та поглиблює невпевнений настрій. Тому утримування балканських країн у стані невизначеності є зростаючим ризиком. Важко зацікавити лідерів ЄС у Балканах. Найреалістичніший шлях уперед – це використовувати існуючі інструменти повніше, ефективніше та послідовно в напрямі розширення. Це підтримає реформаторів у регіоні без накладання додаткових коштів на ЄС. Процес розширення не може бути пришвидшений, але може бути інтенсифікований.

Останній досвід з лібералізацією віз показує, що ЄС досі має силу мотивувати серйозні реформи в слабких державах, якщо пропонує матеріальні стимули. Це вимагає чітких та об'єктивних умов, тісного задіяння на технічному рівні експертів Європейської Комісії та держав-членів, чіткого визначення можливостей і прозорості оцінки, які вмикають позитивну конкуренцію між сусідніми країнами. Той механізм, який працює для візової лібералізації, може бути використаний, щоб змотивувати ширші реформи на Балканах. ЄС слід розпочати негайне надсилання анкет Боснії і Герцеговині, Косову і Сербії та розпочати екранування всіх шести країн наступного, 2011 року. До кінця 2011 року – під першим

головуванням Польщі в ЄС – усі країни зможуть завершити екранування і досягти статусу кандидата.

Це не є створення поступок. Швидше, це є чесний і суворий процес, який заохочує балканські країни ідентифікувати їхні недоліки та розробити плани щодо їхнього подолання. Праця в такому напрямі дозволить виконати зобов'язання ЄС, які він узяв у Салоніках 2003 року, а також зробить політику ЄС на Балканах успішною і допоможе уникнути регресу до небезпечного минулого часу.

Література

1. EU-Western Balkans Summit – Declaration [Електронний ресурс]: Thessaloniki, 21 June 2003 10229/03 (Presse 163). – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_summit_en.htm
2. Безуглий В. Сучасні перспективи Туреччини та країн Західних Балкан щодо вступу в Європейський Союз [Електронний ресурс] / Віталій Безуглий // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2009. – Випуск 434. Географія. – С. 124–132. – Режим доступу до журн: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vchnu/Gegraf/2009_434/Bezuglyi.pdf
3. Гуцал С. Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України [Електронний ресурс] / Світлана Гуцал // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №2(11). – Режим доступу до журн: http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf
4. Гелетій М. Сучасна ситуація в регіоні Західних Балкан: криза триває [Електронний ресурс] / Марія Гелетій // Віче. – Режим доступу до журн: <http://www.viche.info/journal/392/>
5. Пасхин Н. Саммит в Сараєво: опасения не оправдались [Електронний ресурс] / Николай Пасхин // Столетие.

- Информационно-аналитическое издание Фонда исторической перспективы. – 2010. – 3 июня. – Режим доступа: <http://www.stoletie.ru/print?ID=56378>
6. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2009–2010. Brussels, 4.10.2009 COM(2009) 533 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.delbih.ec.europa.eu/docs/StrategyPaper20092.pdf>
 7. Framework Agreement 13.08.2001 [Електронний ресурс] / Council of Europe. Human Rights and Legal Affairs. – Режим доступа : http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/police_and_internal_security/OHRID%20Agreement%2013august2001.asp
 8. EU enlargement: The next eight [Електронний ресурс] / BBC News. – 13 September 2010. – Режим доступа: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11283616>
 9. Rupnik J. The challenges of EU enlargement in the Balkans [Електронний ресурс] / Jacques Rupnik // ISS Opinion. – 2010. – May. – Режим доступа до журн: http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/analysisbooks/select_category/11/article/the-challenges-of-eu-enlargement-in-the-balkans/
 10. Grabbe H. Beyond Wait-and-See: the Way forward for EU Balkan Policy [Електронний ресурс] / Heather Grabbe, Gerald Knaus and Daniel Korski // European Council on Foreign Relations. – 2010. – May. – Режим доступа до журн: <http://ecfr.eu/content/publications/policy-brief-balkans-20100527/policy-brief-balkans-20100527.pdf>
 11. Obradovic J. Kosovo: One Year on [Електронний ресурс] / Jelena Obradovic // ISS Opinion. – 2009. – February. – Режим доступа: <http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/article/kosovo-one-year-on/>

The article is devoted to the problem of European Union enlargement in Western Balkans, which is priority direction in EU's

foreign-policy strategy after the last wave of enlargement 2004-2007. Basic challenges to EU in this region are examined. The nowadays situation of EU enlargement in Balkans and risks of EU, which arise up on condition of the slow bringing of the Western-Balkan countries to the integration process, are clarified. The ways of neutralization of these risks are offered.

Keywords: EU enlargement, Western Balkans, questionnaire, screening, reformation, visa liberalization, country-candidate.

Статья посвящена проблеме расширения Европейского Союза в Западных Балканах, которое является приоритетным направлением в этой внешнеполитической стратегии ЕС после последней волны расширения 2004-2007 гг. Рассматриваются основные вызовы, с которыми сталкивается ЕС в данном регионе. Выясняется современное состояние расширения ЕС на Балканах и риски ЕС, которые возникают при условии замедленного привлечения западно-балканских стран к интеграционному процессу. Предлагаются пути нейтрализации этих рисков.

Ключевые слова: расширение ЕС, Западные Балканы, анкетирование, экранирование, реформирование, либерализация визового режима, страна-кандидат.